

РУДАРСКА ЧЕТА НА ЧЕЛУ ОТПОРА ФАШИЗМУ
У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ

THE MINING COMPANY AT THE FOREFRONT OF THE
RESISTANCE TO FASCISM IN THE SECOND WORLD WAR

DOI: 10.5937/RG2502165M

Приказ
Expert Review

Бранко Миладиновић
Геолошки завод Србије
branko.miladinovic@gzs.gov.rs

Branko Miladinović
Geological survey of Serbia
branko.miladinovic@gzs.gov.rs

*„Многа времена нас дели од тих славних и незаборавних дана и догађаја у
чијој сенци људи никада не смеју да живе, али које никада не смеју ни да забораве.“*

Еуџен Лебарич, учесник рата и бивши генерал ЈНА

*“A lot of time separates us from those glorious and unforgettable days and events,
in whose shadow people must never live, but which they must also never forget.”*

Eugen Lebarić, war participant and former JNA general

Примљен 3. 9. 2025; Рецензиран 17. 10. 2025; Прихваћен 21. 10. 2025.

Received 3 September 2025; Received in revised version 17 October 2025; Accepted 21 October 2025

Сажетак: Девеио маја 2025. године, навршило се тачно осамдесет година од победе над фашизмом и капитулације нацистичке Немачке у Другом светском рату (1945-2025). Овај важан датум који има посебан историјски значај за руски народ и мирољубиви свет у целини, обележен је свечаном војном парадом у Москви.

Радам се преноси колективно сећање и емпатија према једној одважној и храброј генерацији рудара Трепча, Белој брда и Ибарских рудника, који су у јулу 1941. године оставили рударски алати и са пушком у руци се прикључили покрету отпора фашизму, борби против окупатора и безобзирној експлоатацији њихове радне снаге.

Од прве искре експлозије на жичари рудника Трепча, рудари Рударске четине су прошли све рајне страве Прве пролетерске бригаде од 1941. до 1945. године и својом крвљу дубоко нашојили бојништа на путу ка својој слободи.

Зато наша сећања на херојска дела ових рудара, морају бити вечна као што је и њихова слава вечна.

Кључне речи: РУДАРИ, РУДАРСКА ЧЕТА, ФАШИЗАМ, ПОКРЕТ ОТПОРА, ДИВЕРЗАНТИ ТРЕПЧЕ

Abstract: On May 9th, 2025, exactly eighty years had passed since the victory over fascism and the capitulation of Nazi Germany in the World War II (1945–2025). This important date, which holds special historical significance for the Russian and the peace-loving people as a whole, was marked by a solemn military parade in Moscow.

This paper conveys the collective memory and empathy toward a courageous and brave generation of miners from Treпча, Belo Brdo, and the Ibar mines, who in July 1941 laid down their mining tools and, with rifles in hand, joined the resistance movement against fascism, the struggle against the occupier, and the ruthless exploitation of labor power.

From the first spark of the explosion on the Trepča mine cableway, the miners of the Miners' Company endured all the wartime horrors of the First Proletarian Brigade from 1941 to 1945 and soaked the battlefields with their blood on the road to sacred freedom.

Therefore, our memory of the heroic deeds of these miners must be eternal, just as their glory is eternal.

Key words: MINERS, MINERS' COMPANY, FASCISM, RESISTANCE MOVEMENT, TREPČA SABOTEURS

УВОД

Деветог маја 2025. године, војном парадом у Москви, обележена је осамдесетогодишњица победе над фашизмом и капитулације нацистичке Немачке у Другом светском рату.

Овим радом, тежња је била да се освеже сећања на херојске дане рудара Трепча, Бело брда и Ибарских рудника који су се 1941. године под завиореним рударским барјаком, прикључили покрету отпора фашистичкој окупацији Србије и тадашње Југославије.

Током ратних дана, у редовима Прве пролетерске бригаде, реч „рудар” је имала специфично значење. Неуништиви дух и одлучност рудара, спремни да учине и поднесу много више него што услови у датом тренутку пружају, дизала је морал и давала наду пролетерима. Поносни стеченом традицијом чете, било је нечег посебног код рудара, а то је способност да увек у борби и на делу покажу да су достојни имена рудара. „Та традиција коју су рудари носили, снага којом су овладавали сваки ко год је улазио у редове бораца њихове чете – то је нешто најлепше и најупечатљивије чега се сећам ...” ратни ветеран Б. Богавац [2]

ПРЕДРАТНИ РАЗВОЈ РУДНИКА ТРЕПЧА И ШТРАЈК РУДАРА

Значајнији развој рудника Трепча, почиње од 1926. године, односно од времена када је концесија Трепча прешла у власништву удружења које су чинили 20 енглеских капиталиста и један американац (*Selection Trust Ltd* из Лондона) [1]. Продаја концесије је била дело махинације и преваре Енглеза уз помоћ домаћих манипуланата рудним богатством Србије. Енглеска компанија је купила концесију од Рада Пашића, сина председника Владе Николе Пашића [5].

INTRODUCTION

On May 9, 2025, the eightieth anniversary of the victory over fascism and the capitulation of Nazi Germany in the Second World War was marked with a military parade in Moscow.

This paper aims to revive the memory of the heroic days of the miners of Trepča, Belo Brdo, and the Ibar mines who, in 1941, under the raised miners' flag, joined the resistance movement against the fascist occupation of Serbia and the former Yugoslavia.

During the war, within the ranks of the First Proletarian Brigade, the word “miner” carried a special meaning. The indomitable spirit and determination of the miners – ready to do and endure far more than circumstances allowed – lifted morale and inspired hope among the proletarians. Proud of the tradition upheld by their company, the miners possessed something unique: the ability to prove in combat, time and again, that they were worthy of the miners' name. “That tradition carried by the miners, the strength with which they influenced anyone who entered the ranks of their company's fighters – that is the most beautiful and striking thing I remember...” war veteran B. Bogovac [2].

PRE-WAR DEVELOPMENT OF THE TREPČA MINE AND THE MINERS' STRIKE

The significant development of the Trepča mine began in 1926, when the Trepča concession passed into the ownership of a group of 20 English capitalists and one American (*Selection Trust Ltd* of London) [1]. The sale of the concession was an act of manipulation and fraud by the English, aided by domestic exploiters of Serbia's mineral wealth. The English company bought the concession from Rade Pašić, son of Prime Minister Nikola Pašić [5].

Енглези су одмах организовали истраживања и рударске припреме, а када је потврђена огромна геолошка потенцијалност лежишта Стари трг (рејон села Миљеница и на Трепчанском брду), основана је у децембру 1927. године компанија *Trepča Mines Ltd* са седиштем у Лондону и дирекцијом у Звечану. Исте године је основан и *Kopaonik Mines Ltd*, огранак енглеске компаније *Selection Trust Ltd*, са циљем експлоатације оловно-цинкане руде из лежишта Бело брдо на Копеонику [1].

Свечаност поводом отварања рудника Трепча је одржана 10. октобра 1930. године.

Захваљујући богатој руди и повољним условима експлоатације, Енглези су производњу из годину у годину нагло увећавали. У вези такве динамике производње С.Вујић [5] наводи: „Стари трг је за кратко време постао највећи рудник олова и цинка у Европи. То није престижно већ школски пример раубовања лежишта и пљачке”.

Само у периоду 1939-1940. године, откопано је готово 700.000 тона руде и тада произведено 74.000 тона оловног концентрата, 14.000 тона рафинираног олова и 44.000 тона концентрата цинка. До почетка Другог светског рата 1941. године, у руднику Трепча је произведено укупно 5.972.909 тона оловно-цинкане руде одличног квалитета [1].

Како се развијао рудник и увећавао капитал енглеским концесионарима, тако су услови рада у руднику били све неподношљивији. Тешки услови рада у рударским јамама где су рудари удисали оловну прашину, са скромним дневницама, нередовним примањима и другим невољама, чиниле су стварност тадашњег рударског живота у Трепчи. Живели су тешко, често испод људског достојанства. У потрази за послом, многи досељеници из различитих крајева ондашње Југославије, прихватили су сурове услове живота под крововима рударских уцерица и полусрушених дрвених барака Трепче. Поједини су преноћишта налазили у околним пећинама и у напуштеним влажним просторијама рударских јама [1].

Немилосрдно искоришћавање радне снаге, уједињавало је вољу и напоре рудара да се

The English immediately organized explorations and mining preparations, and once the enormous geological potential of the Stari Trg deposit (in the area of the village Miljenica and on the Trepča hill) was confirmed, in December 1927 the company *Trepča Mines Ltd* was established with headquarters in London and a directorate in Zvečan. That same year, *Kopaonik Mines Ltd*, a branch of the English company *Selection Trust Ltd*, was also founded with the aim of exploiting the lead-zinc ore from the Belo Brdo deposit on Kopaonik [1].

The ceremony marking the opening of the Trepča mine was held on October 10th, 1930.

Thanks to the rich ore and favorable exploitation conditions, the English rapidly increased production year after year. Regarding this pace of production, S. Vujić [5] notes: “Stari Trg quickly became the largest lead and zinc mine in Europe. This was not prestige, but a textbook example of plundering the deposit and looting.”

In the period 1939–1940 alone, almost 700,000 tons of ore were mined, producing 74,000 tons of lead concentrate, 14,000 tons of refined lead, and 44,000 tons of zinc concentrate. By the beginning of the World War II in 1941, Trepča had produced a total of 5,972,909 tons of high-quality lead-zinc ore [1].

As the mine expanded and the English concessionaires grew wealthier, the working conditions in the mine became increasingly unbearable. Harsh conditions in the mining shafts, where miners inhaled lead dust, combined with meager wages, irregular pay, and other hardships, defined the miners' lives in Trepča. They lived in misery, often below human dignity. In search of work, many migrants from different parts of then-Yugoslavia accepted the harsh living conditions in makeshift shacks and half-collapsed wooden barracks. Some even found shelter in nearby caves or in abandoned, damp mine chambers [1].

The ruthless exploitation of labor united the will and efforts of the miners to oppose the

кроз раднички покрет супротставе управи рудника и на тај начин изборе за бољи и хуманији живот.

По одбијању управе рудника да прихвати захтеве рудара за рад од 8 часова, у погону Први Тунел је дошло до обуставе рада 14. маја 1936. године. Рудари у Старом тргу су се прикључили штрајку, тако да је у протесту било 1.763 рудара [1]. Штрајкачки одбор је након тога објавио 10 захтева рудара. Поред поштовања радног времена, рудари су тражили и побољшање хигијенских услова, нова купатила, осветљење у баракама где су живели, превоз радника до рудника, слободно удруживање у синдикалну организацију, боље услове становања, повећање зараде, гаранцију да штрајкачи неће бити кажњавани након окончања штрајка и др. (слика 1, лево).

После пуно мука, управа Трепча је 2. јуна 1936. године прихватила штрајкачке захтеве. Био је ово велики успех за саме рударе али и много више од тога, јер је јавност преко штампе која је пратила догађања у Трепчи, сазнала истину о условима рада и безобзирној експлоатацији рудара и домаће радне снаге за рачун енглеског капитала.

mine management through the workers' movement and thus fight for a better and more humane life.

After the management refused the miners' demand for an eight-hour workday, work was stopped in the *First Tunnel* plant on May 14th, 1936. The miners of Stari Trg joined the strike, and in total 1,763 miners took part in the protest [1]. The strike committee then issued 10 demands. In addition to an eight-hour workday, miners demanded improved hygiene conditions, new baths, lighting in their barracks, transportation to the mine, the right to freely organize a union, better housing, higher wages, a guarantee that strikers would not be punished after the strike, and more (Figure 1, left).

After much struggle, on June 2nd, 1936, the Trepča management accepted the miners' demands. This was a great success for the miners themselves, but also much more, because the public, through newspapers that reported on events in Trepča, learned the truth about the working conditions and ruthless exploitation of miners and local labor for the benefit of English capital.

Слика 1, Обустава рада у јами „Стари трг“ [9], слика лево снимљена 28. маја 1936. и збор рудара Трепче, 12. јул 1939., слика десно [1]

Figure 1, Work stoppage in the “Stari Trg” mine [9], left image, May 28, 1936 and Assembly of Trepča miners, July 12th, 1939, right image [1]

Услед све веће инфлације, незнатно повећање зарада рудара брзо је постало безвредно. Незадовољство је расло, али 5. јануара 1937. године када је стигла информација до рудара у јами да је на наговор управе рудника, полиција ухапсила секретара Синди-

Due to growing inflation, the modest wage increase quickly became worthless. Discontent grew, but on January 5th, 1937, when the miners learned underground that, at the urging of the mine management, police had arrested the secretary of the Union Organization, work was

калне организације, дошло је до обуставе рада. Рудари су забарикадирали улазе у јаме (тзв. „јамски штрајк“) и тражили хитно пуштање на слободу синдикалног представника. То је и учињено након три дана штрајка [1].

Током 1937. године, борба рудара за боље услове рада је била исказана штрајком и у руднику каменог угља Јарандо и новоотвореном руднику олова Бело брдо на Копаонику.

О тешком положају рудара Б.Божовић [1], наводи: „У извештају Братинске благајне за 1938. годину наводи се да је међу рударима било 25 смртних случајева и 75 тешких и неизлечивих обољења – углавном туберкулозе, а управа је све раднике који више нису били способни за рад отпуштала с посла без икакве накнаде“ (слика 2).

Како је јула 1939. године истицао трогодишњи колективни уговор између радника и управе Трпче (склопљен након штрајка 1936. године), рударски синдикат се припремао за потписивање новог уговора али са 19 додатних тачака (слика 1, десно).

Када је управа исказала непопустљиви став и одбила захтеве, рудари су 19. јула 1939. године, прогласили штрајк. У обустави рада у Трпчи је учествовало 3.600 радника.

Уследиле су оштре мере и притисци да се сломи штрајк. Власницима рудника је притекла у помоћ и домаћа власт. Полиција и жандармерија је запосела рудник. Срески начелник је забранио локалним трговцима да продају штрајкачима животне намирнице, а управа рудника је обуставила исплату радницима заостале дневнице.

Вршени су покушаји подмићивања чланова штрајкачког одбора, хапшење и протеривање, као и бројне друге мере. А онда је 15. августа 1939. године стигла нова превара: „Према решењу дирекције у Лондону рудник Трпча је затворен“ [1]. На тај начин је отпуштено 3.600 радника и сва кривица за затварање рудника је пребачена на раднике. Они нису обраћали пажњу на то и у руднику је владао ред и мир. Сви радници са села, а чинили су трећину запослених, доносили

stopped again. The miners barricaded the mine entrances (so-called “*pit strike*”) and demanded the immediate release of their union representative. This was done after three days of striking [1].

During 1937, the miners’ struggle for better working conditions spread with strikes at the Jarando coal mine and the newly opened Belo Brdo lead mine on Kopaonik.

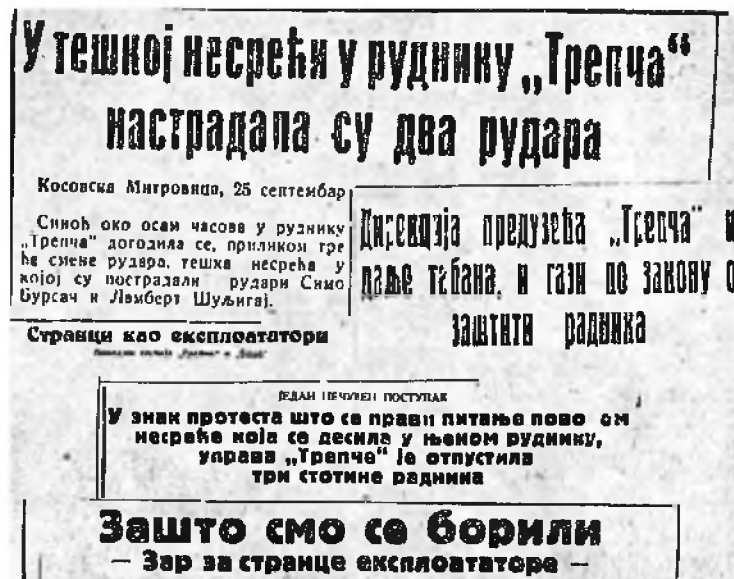
Regarding the dire position of the miners, B. Božović [1] notes: “In the report of the Bratinska Treasury for 1938, it was stated that among the miners there were 25 deaths and 75 serious and incurable illnesses - mostly tuberculosis, and the management dismissed from work all laborers who were no longer able to work, without any compensation.” (Figure 2).

As the three-year collective agreement between the workers and the Trepča management (concluded after the 1936 strike) was set to expire in July 1939, the miners’ union prepared a supplement to the new agreement with 19 additional points (Figure 1, right).

When management took an uncompromising stance and rejected the demands, on July 19th, 1939, the miners declared a strike. At Trepča, 3,600 workers joined the work stoppage.

Severe measures and pressures followed to break the strike. The mine owners were supported by the local authorities. Police and gendarmes occupied the mine. The district chief forbade local merchants from selling food to the strikers, and the mine management suspended payment of back wages.

Attempts were made to bribe strike committee members, to arrest and expel them, and to apply numerous other measures. Then, on August 15th, 1939, came a new deceit: “According to the decision of the directorate in London, the Trepča mine is closed” [1]. Thus, 3,600 workers were dismissed, and all blame for the closure of the mine was placed on the workers. But the miners ignored this, and order and peace prevailed in the mine. All workers from surrounding villages, who made up one-third

Слика 2, Написи у штампи о несрећи у Трепчи и обесправљености рудара [1]
Figure 2, Newspaper headlines about the accident in Trepča and the miners' lack of rights [1]

су радницима и штрајкачком одбору животне намирнице. То су чинили и локални трговци без обзира на забрану.

Пошто нису успели да угуше штрај за 47 дана и поред 134 ухапшена радника, 1. септембра 1939. године, управа Трепче је потписала са радницима нови колективни уговор. Рудари су истрајали у својим радничким правима.

ПОКРЕТ ОТПОРА У ТРЕПЧИ

По нападу нацистичке Немачке на Југославију, Енглези су одмах напустили Трепчу. Уз помоћ пете колоне (љотићеваца, фолксдојчера, белогардејаца, албанских фашиста и других агената), Немци су окупирали Трепчу. Моторизоване немачке трупе у Косовској Митровици, дочекао је 16. априла 1941. године предатни немачки агент Цафер Дева, а у Старом тргу технички управник рудника инж. Ђорђе Димитријевић, познати љотићевац и непријатељ радника [1]. Косово и Метохија је била италијанска окупациона зона, осим Трепче коју су контролисали Немци.

Тајни агенти и петоклоноши, предали су окупатору потпуно сачуване руднике и постројења за прераду руде, тако да је про-

of the workforce, brought food to the miners and the strike committee. Merchants did the same despite the ban.

Since the strike could not be crushed after 47 days and despite the arrest of 134 miners, on September 1st, 1939, the Trepča management signed a new collective agreement with the workers. The miners persevered in defending their labor rights.

THE RESISTANCE MOVEMENT IN TREPČA

After Nazi Germany's attack on Yugoslavia, the English immediately abandoned Trepča. With the help of the fifth column (Ljotić's followers, Volksdeutsche, White Guards, Albanian fascists, and other agents), the Germans occupied Trepča. The motorized German troops were welcomed in Kosovska Mitrovica on April 16th, 1941, by the pre-war German agent Xhaver Deva, and in Stari Trg by the mine's technical manager, engineer Đorđe Dimitrijević, a well-known Ljotić supporter and enemy of the workers [1]. Kosovo and Metohija fell under the Italian occupation zone, except for Trepča, which was under German control.

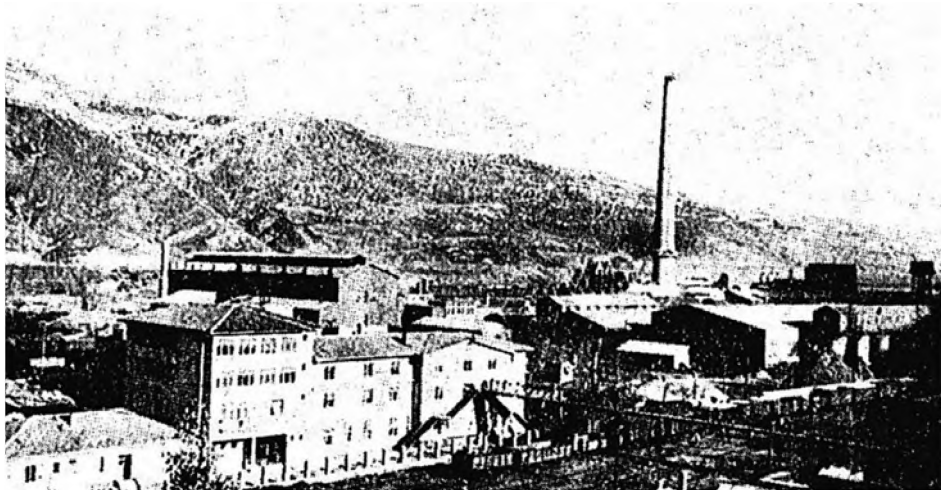
Secret agents and fifth-columnists handed over to the occupiers completely preserved mines

изводња одмах отпочела (слика 3). Интеренсантно је да је за све време немачког управљања Трепчом до 1944. године, задржан је британски назив рудника.

Немачкој управи рудника је било стало да се руда даноноћно извлачи из јаме рудника Стари трг и оближњег погона Први Тунел. Руда је жичаром дугом 6,35 km и са капацитетом 100 t/h, транспортована од рудника Стари трг до постројења за прераду у Звечану (слика 3). Технолошким процесом прераде руде до добијања оловног концентрата (после чега се из пулпе одвајао цинк, а онда пирит), део концентрата се потом допремао у топионицу и на крају технолошког процеса добијало олово високе чистоће (рафинирано олово). Из Звечана, олово је транспортовано железницом преко Краљева до Београда, а онда за Немачку. Трасу железничке пруге су обезбеђивале посебне јединице, а сам рудник је чувала немачка војска, Војна жандармерија, Тајна војна полиција. У томе су им помагали албански квислинзи, рудничка стража и др.

and ore processing facilities, so production began immediately (Figure 3). Throughout German management of Trepča until 1944, the British name of the mine was retained.

The German mine administration insisted for ore to be extracted day and night from the Stari Trg mine and the nearby First Tunnel plant. The ore was transported by cableway, 6.35 km long with a capacity of 100 tons per hour, from the Stari Trg mine to the processing plant in Zvečan (Figure 3). Through the technological process, lead concentrate was produced (from which zinc was later separated, and then pyrite). A part of the concentrate was sent to the smelter, and at the end of the technological process, high-purity lead was obtained (refined lead). From Zvečan, the lead was shipped by rail via Kraljevo to Belgrade, and then to Germany. The railway line was secured by special units, while the mine itself was guarded by German military forces, military gendarmerie, and secret military police. They were assisted by Albanian collaborators, mine guards, and others.

Слика 3, Постројење „Трепча“, Звечан 1940. [1]
Figure 3, The “Trepča” facility, Zvečan, 1940 [1]

Након Хитлерове одлуке о нападу на Совјетски Савез 22. јуна 1941. године, потреба немачке војне индустрије за металним сировинама биле су све веће. Немачки управник Трепче инж. Ернст Краузе искусни рударски стручњак и директор рудника Хелвиг, из петних жила се трудили да „оловна река“ из Трепче, непрекидно тече ка Трећем рајху. Ради постизања гвозде-

After Hitler's decision to attack the Soviet Union on June 22nd, 1941, the German war industry's need for metal raw materials grew dramatically. The German manager of Trepča, engineer Ernst Krause, an experienced mining expert, and the mine director Helwig did everything they could to ensure that the “river of lead” from Trepča flowed continuously to the Third Reich. To establish iron discipline and absolute obedience,

не дисциплине и апсолутне послушности, спровођене су мере кажњавања и застрашивања радника [1].

Ове репресивне мере и све веће разбуктавање рата у Европи и свету, убрзале су активности на стварању покрета отпора и међу рударима Трепча. На основу препорука највиших органа КПЈ, у Обласном комитету за Косово и Метохију и Месном комитету Косовске Митровице, разматране су варијанте диверзије у Трепчи.

Одлука је донета да се диверзија изврши на жичару која од Старог трга води до Звечана (слика 4). Непосредна организација и руковођење акцијом, поверена је тридесетогодишњем рудару Данилу Брклјачу – Данету, копачу руде у Трепчи (слика 5).

Дане је био родом из Велике Попине, крај Грачаца. У потрази за егзистенцијом, пут га је као и многе његове земљаке довео у Трепчу. У радничком покрету је био активан. Калио се у обрачунима са управом рудника и властима током вишенедељних штрајкова, када је требало напрегнути све снаге да би се издржало до краја. Рудари су у њему видели чист морални лик професионалног рудара.

Дане због тога није имао тешкоће у избору рудара који би учествовали у диверзији. На списку су били истакнути активисти радничког покрета, рудари у које је лично имао поверења:

1. *Јово Јованић*, копач руде у погону Први Тунел–Река;
2. *Перо Ђурица*, рудар и топионичарски радник Трепча;
3. *Раде Милићевић*, јамски возач руде у Трепчи;
4. *Никола Лабус – Никица*, помоћник копача руде у Трепчи;
5. *Милош Лабус – Миле*, помоћник копача руде у Трепчи;
6. *Никола Кртинић*, јамски возач у погону Први Тунел.

Диверзантска акција је за њих имала двојструку значај: ударац немачком окупатору у

measures of punishment and intimidation of the workers were enforced [1].

These repressive measures, along with the escalating war in Europe and worldwide, accelerated the creation of a resistance movement among Trepča miners. Based on the recommendations of the Central Committee of the Communist Party of Yugoslavia (CPY), the Regional Committee of the CPY for Kosovo and Metohija and the Local Committee in Kosovska Mitrovica considered variants of sabotage actions at Trepča.

The decision was made to carry out sabotage on the cableway connecting Stari Trg and Zvečan (Figure 4). The immediate organization and leadership of the action were entrusted to 30-year-old miner Danilo Brkljač - Dane, an ore digger at Trepča (Figure 5).

Dane was born in Velika Popina, near Gračac. Like many of his countrymen, he had come to Trepča in search of work. He was active in the workers' movement, hardened in clashes with mine management and authorities during weeks-long strikes, when all strength had to be mustered to endure to the end. The miners saw in him the moral character of a professional miner.

Because of this, Dane had no difficulty choosing miners to take part in the sabotage. On the list were prominent activists of the workers' movement, miners in whom he had personal trust:

1. *Jovo Jovanić*, ore digger in the First Tunnel plant – Reka;
2. *Pero Đurica*, miner and smelter worker at Trepča;
3. *Rade Milićević*, underground ore hauler at Trepča;
4. *Nikola Labus - Nikica*, assistant ore digger at Trepča;
5. *Miloš Labus - Mile*, assistant ore digger at Trepča;
6. *Nikola Krtinić*, underground ore hauler in the First Tunnel plant.

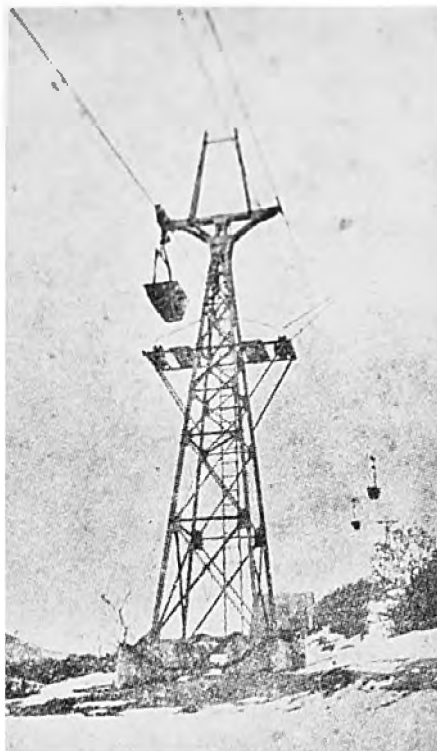
The sabotage action had a dual purpose: to strike at the German occupier in the mine,

руднику и одлазак на Копаноник ради формирања Копаноничког партизанског одреда [1]. Акција је припремана у тајности. Експлозив за минирање жичаре је тајно изнет из јаме, скривен у вагонетићу са рудом. По плану који је постојао, прихватна база за рударе након диверзије је било село Лисина на Копанонику.

Диверзија је изведена у ноћи 30. јула 1941. године у 23.30 часова. На основу података из немачке архиве, диверзија на Трепчиној жичари је извршена на половини растојања између Старог трга и Звечана. Експлозивно пуњење је било постављено на 3 стуба жичаре и 1 торањ је био порушен, док су друга два била само оштећена.

and to enable the group to move to Kopaonik, where they would form the Kopaonik Partisan Detachment [1]. The action was prepared in secrecy. Explosives for destroying the cableway were smuggled out of the shaft, hidden in ore carts. According to the plan, the reception base for the miners after the sabotage was the village of Lisina on Kopaonik.

The sabotage was carried out on the night of July 30th, 1941, at 23:30. According to German archival data, the diversion of Trepča's cableway was executed halfway along the route between Stari Trg and Zvečan. Explosives were set on three towers of the cableway: one was destroyed, two others damaged.

Слика 4, Жичара рудника „Стари трг“ на којој је изведена диверзија 30. јула 1941. [1]

Figure 4, The cableway of the “Stari Trg” mine on which the sabotage was carried out on July 30th, 1941 [1]

Након диверзије, у Трепчи је владала паника. Почели су прогони и хапшења. Група рудара која је била „компромитована” пред полицијом, склонила се из рудника пре извршења диверзије на жичару. Дванаесторица њих је стигла на Копаноник одмах за седморицом диверзаната.

After the sabotage, panic reigned at Trepča. Persecution and arrests began. A group of miners, “compromised” before the police, left the mine even before the action began. Twelve of them reached Kopaonik shortly after the seven saboteurs.

За недељу дана, у Лисинама на Копаонику, окупило се већ 60 бораца већином рудара, тако да је 10. августа 1941. године, формиран штаб Копаоничког одреда. Од седморице Трепчиних диверзаната, функције у штабу су имали Дане Брклјач који је постао заменик комесара, а Јово Јованић интендант.

Копаонички одред је био прва оружана формација која је на простору Косова, средњег дела Ибарске долине и новопазарског краја, имала ратне окршаје са немачком окупационом војском. Највећи број оружаних акција је спроведен да би се онемогућила немачка пљачка рудног богатства из овог краја.

Почетком августа 1941. године, минирано је постројење на руднику Кремићи, а 23. августа је изведен напад на железничку станицу у Ушћу.

Транспорт олова из Трепче за Немачку је морао да се прекине по сваку цену. Рат за олово Трепче је настављен акцијом која је изведена 1. септембра 1941. године. Миниран је тунел код села Тврђана, на прузи између станица Лешка и Лепосавића. Наредног дана је поново изведена акција на трепчину жичару. Овог пута је срушена челична конструкција затезне станице жичаре крај Орахова. У паници, Немци су са квислинзима организовали потеру. Једну групу рудара диверзаната у повлачењу ка Копаонику, пресрели су код села Борчана жандарми и вилнетари (албанска квислиншка стража). Рудари су тада положили прву жртву у устанку који су подигли против фашизма. Погинуо је рудар Тодор Милићевић, млађи брат Радета Милићевића (једног од седморице Трепчиних диверзаната). Након овог догађаја, Копаонички одред је носио име „Тодор Милићевић”.

Оружана акција на рудник олова и цинка Бело брдо на Копаонику, изведена је 2. октобра 1941. године. После велике борбе са жандармима, рударска постројења и рудник су били тако разорени да га Немци нису могли користити до краја рата. Тада је убијен управник рудника, познати петоколонаш из Трепче инж. Ђорђе Димитријевић. Покрету отпора се прикључило 52 рудара Белог брда [1].

Within a week, 60 fighters, mostly miners, had gathered in Lisina on Kopaonik, so on August 10th, 1941, the headquarters of the Kopaonik Detachment was formed. Of the seven Trepča saboteurs, Dane Brkljač became deputy commissar, while Jovo Jovanić was appointed quartermaster.

The Kopaonik Detachment was the first armed formation in Kosovo, the central Ibar valley, and the Novi Pazar region to engage in combat with German occupation troops. Most actions were aimed at preventing the Germans from looting mineral wealth from the area.

In early August 1941, the plant at the Kremići mine was blown up. An attack on the railway station in Ušće was carried out on August 23rd.

The transport of lead from Trepča to Germany had to be stopped at any cost. The war for Trepča's lead continued with an action carried out on September 1st, 1941. A tunnel near the village of Tvrđan, on the line between the Lešak and Leposavić stations, was mined. The following day, another sabotage targeted the Trepča cableway, this time, the steel structure of the tension station near Orahovac was destroyed. In panic, the Germans and quislings organized a manhunt. One group of miners retreating toward Kopaonik was intercepted near the village of Borčane by gendarmes and *vilnetari* (Albanian quisling guards). There, miners made their first sacrifice in the uprising against fascism: Todor Milićević, brother of saboteur Rade Milićević, was killed. After this, the Kopaonik Detachment bore his name - "Todor Milićević".

On October 2nd, 1941, an armed action targeted the Belo Brdo lead and zinc mine on Kopaonik. After fierce fighting with gendarmes, the mining facilities were so destroyed that the Germans could not use them until the end of the war. The mine manager, engineer Đorđe Dimitrijević, the well-known fifth-columnist from Trepča, was killed. Fifty-two miners from Belo Brdo joined the resistance movement [1].

Са борбеним искуством и организационим ојачањем које је стекао, Копаонички одред је кренуо са акцијама у долину Ибра. Рашка је ослобођена 3. октобра 1941. године, а наредног дана и Баљевац са рудником каменог угља Јарандо.

А онда су кренуле и прве жртве Трепчиних диверзаната-рудара.

При минирању железничког моста преко Ибра код села Придворице, недалеко од станице Слатина, у борби са Немцима 4. октобра 1941. године, погинуо је први од седморице диверзаната Трепчине жичаре, Перо Ђурица.

Након ослобођења Јошаничке бање и Ушћа (у садејству са Краљевачким одредом којим је командовао Павле Јакшић), долина Ибра је била ослобођена од Немаца. Тиме је било онемогућено даље коришћење важне саобраћајнице Ибарском долином за немачку пљачку рудног богатства из овог краја. Рат за олово је привремено добијен.

Због мноштва рудара у одреду и већег броја рудника на овом подручју, рудари су слободну територију у долини Ибра назвали „Рударска република”. Брањена је од окупатора 42 дана, од 3. октобра до 13. новембра 1941. године [2]. Током њеног постојања, успостављена је народна власт и рад железничке пруге за превоз путника на релацији Рашка-Боготовац.

Следе затим нови ратни окршаји, а са њима и нова страдања рудара. Рудари Копаоничког одреда су учествовали у октобарским/новембарским борбама око Краљева, а током новембра и у одбрани Ужичке републике.

Део бораца Копаоничког одреда који су током новембра 1941. године, водили ратне окршаје са Немцима код Краљева, у повлачењу са рањеницима преко јужних падина Јелице, били су заробљени од стране четника у забитом планинском селу Горњи Дубац. У овој групи су се нашла и двојица тешко рањених рудара диверзаната Трепче и то бивши вођа групе Дане Брклјач и Миле Лабус. Њихова судбина је била окончана након пар дана када су их четници предали Немцима у Чачку.

With its gained combat experience and strengthened organization, the Kopaonik Detachment moved into the Ibar valley. Raška was liberated on October 3rd, 1941, followed the next day by Baljevac with its Jarando coal mine.

Then came the first losses among the Trepča saboteurs/miners.

While mining the railway bridge over the Ibar near the village of Pridvorica, close to the Slatina station, on October 4th, 1941, one of the seven cableway saboteurs, Pero Đurica, was killed in combat with the Germans.

After liberating Jošanička Banja and Ušće (together with the Kraljevo Detachment of Pavle Jakšić), the Ibar valley was cleared of Germans. This prevented the occupiers from using this key transport route to loot the region's mineral wealth. The war for lead was temporarily won.

Because of the large number of miners in the detachment and the many mines in the area, the fighters named the liberated territory in the Ibar valley the “Miners’ Republic.” It was defended from October 3rd to November 13th, 1941, a total of 42 days [2]. During its existence, people's government was established and the railway line Raška–Bogutovac was used for passenger transport.

New battles followed, bringing further miner casualties. Miners of the Kopaonik Detachment took part in the October/November fighting to liberate Kraljevo, and in November also in the defense of the Užice Republic.

Another group of Kopaonik fighters, who had fought the Germans near Kraljevo, retreated with the wounded across the southern slopes of Jelica. They were captured by Chetniks in the remote mountain village of Gornji Dubac. Among them were two severely wounded Trepča saboteurs: former leader Dane Brkljač and Mile Labus. Their fate was sealed when the Chetniks handed them over to the Germans in Čačak a few days later.

Одбрана Ужичке републике, какав парадокс: једину слободну територију на тлу поробљене Европе од нацистичке Немачке, браниће Срби - пролетери од напада Срба - националиста. Тиме ће заправо и званично започети грађански рат у Србији.

Мало је познато да је 30. октобра 1941. године, групу рудара добровољаца и других бораца из долине Ибра, повео за Ужице студент рударства Милутин Вујовић – Вујаклија, ради одбране Ужичке републике. Већ 1. новембра 1941. године, у Ужицу је формирана Шеста ибарска чета Ужичког одреда у чијем саставу су били и рудари са Ибра. Милутин је постављен за политичког комесара ове чете. Током прве половине новембра, рудари Шесте ибарске чете су учествовали у тешким борбама са четницима на ширем простору Ужица: на Трешњици, Буковима, Црнокоси и другим бојиштима.

У долини Ибра 9. и 10. новембра 1941. године, током борбене акције са четницима за Рашку, био је тешко рањен још један од седморице рудара диверзаната на Трешчину жичару, Јово Јованић. У повлачењу из Рашке према Биоцу где је био лоциран штаб Копачничког одреда, умро је храбри рудар. У тој борби, погинуо је и његов друг из диверзантске групе, рудар Никола-Никица Лабус. Тако је од седморице рудара који су покренули покрет отпора немачком окупатору у јулу 1941. године у Трешчи, остала жива само двојица рудара Никола Кртинић и Раде Милићевић.

У другој половини новембра 1941. године, кренула је велика немачка офанзива у западној Србији. У Копачничком одреду су прегруписани борци у четири чете. Рудари су били у саставу Треће рударске чете [6].

Затварање правца Краљево-Чачак пред налетом 113. немачке дивизије која је повучена са источног фронта, није успело. Продор из правца Бајине Баште преко Кадињаче ка Ужицу је направила и 243. немачка дивизија. Ужичка република није одбрањена. Рудари из Копачничког одреда и делови Краљевачког одреда, у групама су се пробијали према Санџаку.

The defense of the Užice Republic – what a paradox: the only free territory on the soil of occupied Europe under Nazi Germany would be defended by Serbs proletarians from the attacks of Serbs nationalists. This would, in fact, officially mark the beginning of the civil war in Serbia.

It is little known that on October 30, 1941, a group of volunteer miners and other fighters from the Ibar valley was led to Užice by mining student Milutin Vujović – Vujaklija in order to defend the Užice Republic. On November 1, 1941, the Sixth Ibar Company of the Užice Detachment was formed in Užice, and miners from the Ibar region were among its members. Milutin was appointed the political commissar of this company. During the first half of November, the Sixth Ibar Company took part in heavy battles against the Chetniks in the wider Užice area: at Trešnjica, Bukovi, Crnokosa, and other battlefields.

In the Ibar Valley, on November 9 and 10th, 1941, during a combat action against the Chetniks for Raška, another one of the seven miners who had carried out the sabotage on Trepča's cableway, Jovo Jovanić, was severely wounded. While comrades carried him in retreat toward Bioce, where the Kopaonik headquarters was located, the brave miner died. In that same battle, his comrade and fellow saboteur, Nikola "Nikica" Labus, was also killed. Thus, of the seven miners who launched the resistance movement against the German occupier in Trepča in July 1941, only two remained alive: Nikola Krtinić and Rade Milićević.

In the second half of November 1941, a major German offensive was launched in western Serbia. The Kopaonik Detachment reorganized its fighters into four companies. The miners were part of the Third Mining Company [6].

Blocking the Kraljevo–Čačak route against the advance of the 113th German Division, withdrawn from the Eastern Front, was unsuccessful. The advance toward Užice from the direction of Bajina Bašta, across Kadinjača, was also carried out by the 243rd German Division. The Užice Republic was not defended. The miners from the Kopaonik Detachment and elements of the Kraljevo Detachment broke through in groups toward Sandžak.

Рудари из састава Шесте ибарске чете који су се затекли у Ужицу после неуспеле одбране Ужичке републике 29. новембра 1941. године, кренули су са главнином снага преко Златибора ка Санџаку.

РУДАРИ У ПРВОЈ ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДИ

У ратном строју на дан формирања Прве пролетерске бригаде 21. децембра 1941. године на тргу у Рудом, била је постројена и Рударска чета, као трећа чета у саставу Четвртог краљевачког батаљона.

Тог дана Рударска чета је имала 63 борца. Окосницу чете је чинило 33 рудара [1, 4]. Шест рудара је било распоређено у Другу чету краљевачког батаљона [4].

За ове ратне дане рудара, треба истаћи ратни пут двадесетдвогодишњег студента рударства Милутина Вујовића – Вујаклије о коме је горе већ било речи. Родом је био из Чачка. Након краткотрајног априлског рата и немачке окупације Југославије, Милутин је прекинуо студије и из Београда је отишао јуна 1941. године у Ибарске руднике. По дизању устанка, одмах се прикључио Баљевачкој чети. Као добровољац је учествовао у одбрани Ужичке републике, а у Рудом је постављен за итенданта у Четвртом краљевачком батаљону. Касније је био комесар у Другој чети овог батаљона [7]. Милутин је преживео рат [6].

Једина жена у строју Рударске чете у Рудом је била Александра Крстоношић – Наница (слика 6). Имала је само осамнаест година. Родом је била из Србобрана. У Ушће је дошла 1941. године са мајком која је избегла из Војводине. Као ученица VII разреда краљевачке гимназије [7], храброст и одважност је испојила при нападу Краљевачког одреда на Ушће, када је доставила штабу одреда прецизне податке о распореду окупаторских снага [1]. При повлачењу ка Санџаку крајем новембра 1941. године, четници су је заробили али је на крају ипак успела да се домогне Руда у Босни.

Miners of the Sixth Ibar Company who were still in Užice after the failed defense of the Užice Republic on November 29th, 1941, withdrew with the main forces across Zlatibor toward Sandžak.

MINERS IN THE FIRST PROLETARIAN BRIGADE

On the day of the formation of the First Proletarian Brigade, December 21st, 1941, in the square in Rudo, the Mining Company was also assembled, as the third company within the Fourth Kraljevo Battalion.

That day, 63 fighters stood in the ranks of the Miners' Company. The core of the company consisted of 33 miners [1,4]. Six miners were deployed to the Second Company of the Kraljevo Battalion [4].

For these wartime days of the miners, it is important to highlight the military path of the twenty-two-year-old mining student Milutin Vujović – Vujaklija, who has already been mentioned above. He was originally from Čačak. After the short April War and the German occupation of Yugoslavia, Milutin interrupted his studies and went from Belgrade to the Ibar mines in June 1941. Following the outbreak of the uprising, he immediately joined the Baljevačka Company. As a volunteer, he took part in the defense of the Užice Republic, and in Rudo he was appointed quartermaster of the Fourth Kraljevo Battalion. Later, he served as commissar in the Second Company of this battalion [7]. Milutin survived the war [6].

The only woman in the ranks of the Mining Company in Rudo was Aleksandra Krstonošić – Nanica (Figure 6). She was only eighteen years old and originally from Srbobran. She came to Ušće in 1941 with her mother, who had fled from Vojvodina. As a seventh-grade student at the Kraljevo Gymnasium [7], she displayed courage and bravery during the attack of the Kraljevo Detachment on Ušće, delivering precise information about the deployment of the occupying forces to the detachment's headquarters [1]. During the retreat toward Sandžak at the end of November 1941, she was captured by the Chetniks but ultimately managed to reach Rudo in Bosnia.

Пред вече истог дана када је формирана Прва пролетерска бригада у Рудом (21. децембра 1941. године), Краљевачки батаљон и Рударска чета у његовом саставу, била је одмах упућена према селу Гаочићима, у сусрет колони италијанске војске која се из Вишеграда кретала према Рудом. После напорног марша по леденој ноћи и планинском беспућу, у зору 22. децембра 1941. године при густој магли, отпочео је снажан напад Рударске чете и других јединица на Италијане. У том незадрживом јуришу, погинуо је заменик командира вода Никола Кртинић, шести најмлађи од седморице рудара који су срушили жичару Трепча у јулу 1941. године [2]. Никола је имао 27. година.

On the evening of the same day the First Proletarian Brigade was formed in Rudo (December 21st, 1941), the Kraljevo Battalion and the Mining Company within it were immediately sent toward the village of Gaocići, to intercept a column of the Italian army moving from Višegrad toward Rudo. After a strenuous march through the icy night and mountain wilderness, at dawn on December 22nd, 1941, in dense fog, the Mining Company and other units launched a strong attack on the Italians. During this unstoppable assault, the deputy platoon commander Nikola Krtinić was killed; he was the sixth youngest of the seven miners who had destroyed the Trepča cableway in July 1941 [2]. Nikola was 27 years old.

Слика 5, Данило Дана Бркљач [1]
Figure 5, Danilo Dane Brkljač [1]

Слика 6, Александра Крстонишић Наница [1]
Figure 6, Aleksandra Krstonošić Nanića [1]

Убрзо након тога, средином фебруара 1942. године, село Праче на североисточним падинама Јахорине, остаће рударима заувек у тужном сећању. У жестини борбе са усташама и домобранима, који су имали гарнизон у овом селу, погинуло је седам рудара: Бошко и Војин Баровић, Бошко Бошњовић, Радисав Ивановић, Никола Мировић, Драган Јајчанин и Новак Јушковић [4, 2].

Soon afterward, in mid-February 1942, the village of Prača on the northeastern slopes of Jahorina would remain forever in sorrowful memory for the miners. In a fierce battle with Ustaše and Domobrans garrisoned there, seven miners were killed: Boško and Vojin Barović, Boško Bošnjović, Radisav Ivanović, Nikola Mirović, Dragan Jajčanin, and Novak Jušković [4,2].

У Стакавици код Котор Вароши 6. децембра 1942. године, погинуо је рудар Трепча Иван Шулентић, а брзо након тога 1. јануара 1943. године у борби за ослобођење Теслића и

In Stakavići near Kotor Varoš, on December 6, 1942, the Trepča miner Ivan Šulentić was killed, and shortly thereafter, on January 1, 1943, in the battle for the liberation of Teslić,

Перо Ступар, машиновођа у руднику Трепча [7].

Ратни дани, мучни и тешки у свакодневним борбама и усиљеним маршевима по босанским планинским теренима, мучени неизвесношћу, глађу, исцрпљивало је рударе и борце пролетерске војске до крајних граница издржљивости.

У току четврте немачке офанзиве, у ноћи између 22. и 23. фебруара 1943. године, Рударска чета је водила тешку борбу са Немцима на Иван-седлу (планинском превоју на Иван планини североисточно од Коњица, на путу према Хаџићима и Сарајеву). При пакленој артиљериској ватри Немаца, једна од експлозија бројних граната је разнела леђа заменику комесара Рударске чете, храбром пушкомитраљесцу Николи Бубалу, двадесетдогодишњем рудару из Трепче (слика 7) [7].

Током ове немачке офанзиве, пожртвована болничарка Александра-Наница (слика 6) док је лечила оболеле борце од тифуса, и сама се разболела од ове опасне болести. Након преласка Неретве марта 1943. године, у тешким мукама је умрла у Централној болници 20. марта у селу Рибари, око 20 km јужно од Коњица [7]. Истог дана у овом селу је извршио самоубиство тифусом измучени Жегар Дане. Скромни и повучени Дане је био рудар у руднику Бело брдо на Копаонику [7].

У петој немачкој офанзиви која је одпочела 15. маја 1943. године, водиле су се борбе свом својом жестином у долинама река Таре, Пиве и Сутјеске. Рудар Раде Милићевић (слика 8), комесар Рударске чете, био је већ прекаљени борац, једини живи рудар од седморице који су минирали жичару Трепче у јулу 1941. године.

Током ове офанзиве, у другој половини маја 1943. године, Рударска чета се пробацијала са осталим јединицама Прве пролетерске дивизије од Челебића према северу ка Фочи. Код села Златни бор на десној обали реке Таре, рудари су 22. маја 1943. године водили паклени окршај са Немцима из састава артиљеријског дивизиона. Нападом на Немце, штитили су позадину према Челебићу где се налазила Централна болница са рањеницима.

Pero Stupar, a machinist at the Trepča mine, also fell [7].

The wartime days, arduous and grueling in daily battles and forced marches across the Bosnian mountain terrain, tormented by uncertainty and hunger, exhausted the miners and fighters of the Proletarian Army to the very limits of endurance.

During the Fourth German Offensive, on the night of February 22nd-23rd, 1943, the Miners' Company fought a grueling battle with the Germans at Ivan-sedlo (a mountain pass on Ivan Planina northeast of Konjic toward Hadžići and Sarajevo). Under the hellish German artillery fire, one of the numerous shell explosions tore apart the back of the deputy commissar of the Mining Company, the brave machine-gunner Nikola Bubalo, a twenty-two-year-old miner from Trepča (Figure 7) [7].

During this German offensive, devoted nurse Aleksandra-Nanica (Figure 6) contracted typhus while caring for the sick. After crossing the Neretva in March 1943, she died in great suffering at the Central Hospital on March 20th in the village of Ribari, about 20 km south of Konjic [7]. On the same day, in this village, Žegar Dane, exhausted by typhus, took his own life. Modest and withdrawn, Dane had been a miner at the Belo Brdo mine on Kopaonik [7].

During the fifth German offensive, which began on May 15, 1943, fierce battles raged in the valleys of the Tara, Piva, and Sutjeska rivers. The miner Rade Milićević (Figure 8), commissar of the Mining Company, was already a seasoned fighter and the only surviving miner of the seven who had sabotaged the Trepča cableway in July 1941.

In mid-May 1943, the Miners' Company, together with other units of the First Proletarian Division, was breaking through from Čelebići northward toward Foča. Near the village of Zlatni Bor on the right bank of the Tara River, on May 22nd, 1943, the miners fought a heavy battle with Germans from an artillery battalion. By attacking the Germans, they shielded the rear near Čelebići, where the Central Hospital with the wounded was located.

Слика 7, Никола Бубало, народни херој [1]
Figure 7, Nikola Bubalo, People's Hero [1]

У току снажне размене ватре 23. маја 1943. године, Раде Милићевић (слика 8) је смртно страдао од минобацачке мине која је експлодирала у његовој непосредној близини [3]. После овог догађаја, живих диверзаната Трепча више није било.

Поред Рада Милићевића на Сутјесци су животе положили и рудари Митар Стругар, Војислав Дутина и Милун Ивановић.

Митар Стругар рудар из Трепча је погинуо у Миљевини током завршних борби након пробоја обруча на Балиновцу 9/10. јуна 1943. године [1].

Војислав Дутина рудар из Ибарских рудника, као инвалид са Игмана, био је у Централној болници и погинуо је 11. јуна 1943. године на Вучеву [6].

Милун Ивановић је био рудар у Ибарским рудницама, Белом брду и Трепчи. Као борац Друге пролетерске бригаде, тешко је рањен на Кошуру. По пробоју обруча на Балиновцу, погинуо је у Миљевини током авионског бомбардовања [1].

Даноноћне борбе немилосрдно су односиле животе на хиљаде бораца. Од 33 рудара који су у Рудом били у строју Рударске чете, рат је преживело 17 рудара [4]. За народне хероје су проглашени рудари Раде Милићевић

Слика 8, Раде Милићевић народни херој [1]
Figure 8, Rade Milićević People's Hero [1]

In the hellish exchange of fire on May 23rd, 1943, Rade Milićević (Figure 8) was killed by a mortar shell that exploded right next to him [3]. After this event, none of the Trepča saboteurs remained alive.

Alongside Rade Milićević, other miners also laid down their lives at Sutjeska: Mitar Strugar, Vojislav Dutina, and Milun Ivanović.

Mitar Strugar, a miner from Trepča, was killed in Miljevina during the final battles after the breakthrough at Balinovac on June 9–10th, 1943. [1].

Vojislav Dutina, a miner from the Ibar mines, who had been disabled on Igman, was in the Central Hospital and was killed on June 11th, 1943, at Vučevo [6].

Milun Ivanović, a miner in the Ibar mines, Belo Brdo, and Trepča, fought in the Second Proletarian Brigade. He was severely wounded at Košur, and later killed in Miljevina during an air bombardment [1].

Day and night battles mercilessly claimed thousands of lives. Of the 33 miners who stood in formation with the Miners' Company in Rudo, 17 survived the war [4]. The miners Rade Milićević and Nikola Bubalo were proclaimed People's Heroes. Outside the Miners' Company, Milun Ivanović, also a miner, was

и Никола Бубало. Ван Рударске чете, за наредног хероја је проглашен и рудар Милун Ивановић [1]. Сва тројица су били стари познаници, рудари из Трепче (слика 9).

later proclaimed a hero [1]. All three were old acquaintances, miners from Treпча (Figure 9).

Слика 9, Баљевац, споменик палим рударима 1941-1945, дело вајара Нандора Глида [10]
Figure 9, Baljevac, Monument to the Fallen Miners 1941-1945, the work of sculptor Nandor Glid [10]

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

„Сетио сам се Пиве, Таре, Комарнице, Ђехотине, Сутјеске и Дрине, Автовца, Пивских планина, Златног бора, Троврха, Дурмитора, Маглића, Волујка, Кошура, Крекова, Сухе, Вучева, Челебића, Тјентишта, Зеленгоре, Бавана и Балиновца. Сетио сам се свих напада и противнапада, јуриша и противјуриша, удара и противудара. Сетио сам се наших другарица и другова на Сутјесци, као и на другим бојиштима, који дадоше вечној ноћи дан својих очију ... Те наше, као и хиљаде и хиљаде других жртава, дале су своје животе за слободу који нису доживели.” Ова сећања Богдана Зелића [7] мешала су се са покличима бораца када је негде у околини Загреба, стигла до штаба њихове јединице радосна вест 9. маја 1945. године. „У крви стварана, бела од сунца и среће, стигла је слобода” [7], исписало је перо

INSTEAD OF A CONCLUSION

“I remembered Piva, Tara, Komarnica, Čehotina, Sutjeska and Drina, Avtovac, the Piva mountains, Zlatni Bor, Trovrh, Durmitor, Maglič, Volujak, Košur, Krekovi, Suha, Vučevo, Čelebići, Tjentište, Zelengora, Bavan and Balinovac. I remembered all the attacks and counterattacks, charges and countercharges, strikes and counterstrikes. I remembered our comrades, women and men, at Sutjeska as well as on other battlefields, who gave the eternal night in place of the day in their eyes... Those comrades of ours, like thousands and thousands of others, gave their lives for freedom which they themselves did not live to see.” These memories of Bogdan Zelić [7] mingled with the shouts of fighters when, somewhere near Zagreb, the joyful news reached their unit's headquarters on May 9th, 1945. “Born in blood, whiter than the sun and happiness, freedom has arrived” [7], wrote the hand of Bogdan

у руци Богдана Зелића, славног хероја са Сутјеске, у данима слободе који су дошли.

У години јубилеја, 80. година од слома фашизма и завршетка Другог светског рата, овај рад је још једено подсећање на херојске дане рудара Рударске чете, на наше рударе који су пали током антифашистичког рата 1941-1945, на бојиштима Југославије.

Нека им је вечна слава и хвала!

ЗАХВАЛНИЦА

Срдечно се захваљујем Академику проф. др Слободану Вујићу за корисне сугестије током писања овог рада.

ЛИТЕРАТУРА / LITERATURE

- [1] Божовић Б.: Рударска чета, Војноиздавачки завод, Београд, 1974.
- [2] Богавац Б.: Краљевачки батаљон, Књига прва, Историјски архив Краљево – Фонд за историју, Краљево, 1986.
- [3] Богавац Б.: Краљевачки батаљон, Књига друга, Историјски архив Краљево – Фонд за историју, Краљево, 1986.
- [4] Вуксановић М.: Прва пролетерска бригада, Народна књига и Институт за савремену историју из Београда и Побједа Титоград, Београд, 1981.
- [5] Вујић С.: Историјска вертикала рударства на простору Србије, Рударски институт

Zelić, the famous hero of Sutjeska, in the days of freedom that had finally come.

In this jubilee year, the 80th anniversary of the defeat of fascism and the end of the World War II, this paper stands as another remembrance of the heroic deeds of the miners of the Miners' Company, of our miners who fell during the antifascist war of 1941–1945, on the battlefields of Yugoslavia.

Eternal glory and gratitude to them!

ACKNOWLEDGMENTS

I sincerely thank Academician prof. dr. Slobodan Vujić for his valuable suggestions during the writing of this paper.

Београд и Информатика АД Београд, Београд, 2024.

- [6] Ђорђевић Т.: Ибарски рудници каменог угља 1924-1994., Ибарски рудници каменог угља, Бањевац, 1994.
- [7] Зелић Б. Боћо: Прва пролетерска–Челна колона НОБ-а, ЈП Службени гласник, Београд, 2011.
- [8] Лагатор Ш., Чукић М.: Патризанке прве пролетерске, EXPORT PRESS – Beograd, Beograd, 1978.
- [9] Политика 28. мај 1936.
- [10] <https://skulptura-hronologijaizlaganja.rs>